

Handläggare:
julia.henriksson@fub.se

Socialdepartementet
S2025/02039

Remissvar: Utkast till lagrådsremiss - För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Riksförbundet för barn, unga och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning, FUB är en intresseorganisation som arbetar för att barn, ungdomar och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning ska kunna leva ett gott liv. Vi är cirka 26 000 medlemmar i lokalföreningar runt om i landet. Personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras anhöriga är medlemmar i FUB liksom många andra som delar vår grundsyn.

Sammanfattning

Utkastet till lagrådsremiss innehåller förslag om ny lagstiftning om omhändertagande av barn och unga. Förslaget innebär att de flesta bestämmelser i LVU behålls och förs över till två nya lagar. Det handlar dels om en lag om omhändertagande för vård av barn och unga, dels en lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården.

Riksförbundet FUB välkomnar förslaget om en ny lagstiftning kring omhändertagande av barn samt det förstärkta barnrättsperspektivet. Det är positivt att barns behov av trygghet, stabilitet och anknytning är i fokus för de nya bestämmelserna. Riksförbundet FUB vill samtidigt betona att det behövs ett tydligare funktionsrättsperspektiv för att säkerställa att barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning blir hörda på ett adekvat och rättssäkert sätt. Det är också viktigt att den nya lagstiftningen inte förstärker och reproducerar fördomar mot föräldrar med funktionsnedsättning och deras föräldraförmåga. Slutligen behöver lagstiftningen kring den statliga barn- och ungdomsvården revideras för att vara i överensstämmelse med Sveriges internationella åtaganden.

Funktionsrättsliga perspektiv på barns och ungas rätt att framföra sina åsikter

I utkastet till lagrådsremiss föreslås att:

- nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak,
- nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unges åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad föreslås föras över utan förändringar i sak,

- nuvarande bestämmelse om att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt när han eller hon inte framför sina åsikter *inte* bör föras över till den nya lagen.

Riksförbundet FUB har inga invändningar mot förslagen men anser att det krävs en del åtgärder för att säkerställa rättigheter för barn med intellektuell funktionsnedsättning.

Många barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning behöver någon form av anpassat stöd för kommunikation. Det kan till exempel handla om att använda stödtecken eller kommunicera med bilder. I utkastet nämns att kommunikation till barn behöver anpassas efter individen men riksförbundet FUB anser att det måste tydliggöras hur socialnämnden ska säkerställa att ett barn med intellektuell funktionsnedsättning har förstått informationen och getts stöd att kommunicera.

Det saknas idag riktlinjer för hur ett barns mognad ska avgöras, vilket lämnar ett stort bedömningsutrymme till rättstillämparen.¹ Studier visar att socialtjänsten ofta saknar kompetens att kommunicera med barn med intellektuell funktionsnedsättning och att deras åsikter ofta inte blir hörda i nämndens utredningar.² Barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning riskerar att få sin rättigheter begränsade om socialnämnden och rättsväsendet inte har kompetens att bedöma individens mognad och förståelse för situationen.

Utredningen hänvisar till barnrättskommitténs allmänna kommentar som anger att mognad handlar om ett barns kapacitet att uttrycka sina åsikter om frågor på ett rimligt och självständigt sätt. Enligt artikel 7 i funktionsrättskonventionen ska barn med funktionsnedsättning erbjudas anpassat stöd för att kunna utöva sin rättighet att fritt uttrycka sina åsikter som rör dem. För en del barn med intellektuell funktionsnedsättning innebär det att man behöver stöd från en person som de känner för att kunna kommunicera. Att det föreligger ett sådant stödbehov får inte innebära att barnets åsikter inte tas tillvara med hänvisning till bristande självständighet.

Riksförbundet FUB instämmer i utredningens analys av barnkonventionen om att barn har rätt att välja att inte uttrycka sin åsikt i ett ärende. Det är dock viktigt att beakta de risker som uppstår genom att ta bort bestämmelsen om att barnet eller den unges vilja ska klarläggas på annat sätt när han eller hon inte framför sina åsikter. När ett barn eller en ungdom har intellektuell funktionsnedsättning är det av särskild vikt att socialtjänsten har tillräcklig kompetens för att kunna kommunicera med barnet/ungdomen och därmed avgöra om hen faktiskt inte vill uttrycka sin åsikt. Rätten att bli lyssnad

¹ Fridström Montoya, Therese, Att leva som andra genom ställföreträdare, Iustus, s. 389

² Se bland annat Socialstyrelsen, "Barnperspektiv i LSS-handläggning, En förstudie med fokus på arbetssätt och utvecklingsbehov", Artikel nr 2009-12-26. 3 SOU 2016:19, Barnkonventionen blir svensk lag, s. 199 f. 4

på får inte begränsas av bristande kunskaper eller fördomar om vad ett barn med intellektuell funktionsnedsättning förstår och kommunicerar kring.

Tvångsvård i strid med artikel 14 i FN:s funktionsrättskonvention

I utkastet till lagrådsremiss diskuteras hur tvångsvård enligt LVU kan genomföras i enlighet med artikel 14 i FN:s funktionsrättskonvention, som anger att det är förbjudet att frihetsberöva en person på grund av dennes funktionsnedsättning. Riksförbundet FUB vill betona att socialnämnden liksom rättsväsendet måste ha adekvat kunskap om olika funktionsnedsättningar för att kunna göra rättssäkra bedömningar av behov av insatser som beror på barnets eget beteende. Barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning tillhör personkretsen i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och ska genom individuellt utformade stödinsatser tillförsäkras goda levnadsvillkor. Tvångsåtgärder får inte vidtas som beror enbart på barnets funktionsnedsättning och som en konsekvens av att ansvariga myndigheter inte uppfyller sina skyldigheter att ge stöd genom frivilliga insatser.

Riksförbundet FUB anser att tvångsåtgärden avskiljning ska tas bort ur lagstiftningen. FN:s barnrättskommitté har rekommenderat Sverige att förbjuda avskiljning och isolering av barn. Trots det föreslår utredningen inga förändringar av regelverket i den nya lagstiftningen. Avskiljning är en oproportionerligt ingripande åtgärd som kan ha särskilt skadlig inverkan på barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning. Statskontorets undersökning av SiS ungdomsvård visar att barn och unga med neuropsykiatriska och intellektuella funktionsnedsättningar är överrepresenterade i avskiljningsstatistiken, vilket kopplas till brister i personalens kompetens.³

Riksförbundet FUB vill i det här sammanhanget även hänvisa till Institutet för mänskliga rättigheters kartläggning av Sveriges barn- och ungdomsvård. Deras analyser visar att barn och unga med neuropsykiatriska eller intellektuella funktionsnedsättningar är överrepresenterade på SIS ungdomshem och inom HVB-vården.⁴ Det innebär att de konstaterade missförhållanden som råder på dessa boenden särskilt drabbar barn och unga med funktionsnedsättning. Institutet bedömer även att det finns en risk att dessa hem har blivit eller håller på att utvecklas till institutioner för barn och unga med funktionsnedsättning, i strid med funktionsrättskonventionen.

³ Statskontoret (2022), SiS vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård, dnr 2021/66-5, s. 71–72.

⁴ Institutet för mänskliga rättigheter, *Låsta statliga ungdomshem – vår tids institutioner för barn och unga med funktionsnedsättning*, 2025. Se även institutets remissvar över betänkandet Hem för barn och unga — För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84).

Föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning

Riksförbundet FUB vill slutligen uppmärksamma rättigheter för föräldrar med egen intellektuell funktionsnedsättning. Denna grupp möts ofta av förutfattade meningar där funktionsnedsättningen i sig betraktas som en riskfaktor, där ett omhändertagande beror på diagnosen och inte föregås av en adekvat bedömning av föräldraförmågan. Föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning och deras barn riskerar att utsättas för alltför ingripande åtgärder som strider mot proportionalitetsprincipen och är diskriminerande. Det är viktigt att den nya lagstiftningen inte förstärker fördomar mot föräldrar som behöver stöd i sitt föräldraskap.

Riksförbundet FUB är positiv till utredningens förslag om en ny bestämmelse som innebär att barnets vårdnadshavare ska få information från socialnämnden om vården av barnet och ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården. Riksförbundet FUB vill betona socialnämndens ansvar att anpassa informationen utefter vårdnadshavarens behov och rätt till stöd i sin föräldraroll.

För Riksförbundet FUB

Christina Heilborn
Förbundssekreterare